

NJA 2016 s 609

(NJA 2016 s 609)

Likvidation av aktiebolag. En skuld får i princip anses vara tvistig när någon påstår sig ha en fordran på bolaget och likvidatorn inte accepterar betalningsskyldighet. En likvidator som har skiftat ett bolags tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av en sådan skuld har ansetts handla oaktsamt.

25 kap. 30 §, 34 §, 35 § och 38 § samt 29 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551); 4 § och 6 § lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer; NJA 2014 s. 272; NJA 1963 s. 184

Stockholms tingsrätt

Ericsson AB förde vid Stockholms tingsrätt den talan mot M.N. som framgår av tingsrättens dom.

Tingsrätten (chefsrådmannen Malou Lindblom, rådmannen Thore Brodin och tingsnotarien Anna Rundblom) anförde följande i dom den 7 maj 2013.

Bakgrund

Benchmark Electronics AB, som ägdes av ett bolag i USA, var tidigare kontraktstillverkare och underleverantör till Ericsson AB. Ericsson levererade varor till och utförde tjänster åt Benchmark. För ett antal leveranser och tjänster utförda år 1997 och under första halvåret 2000 hade betalning ännu inte skett när Benchmark sålde sin verksamhet senare samma år. Ericssons krav för varor och tjänster uppgick till 2 535 232 kr.

Benchmark försattes i frivillig likvidation den 14 april 2003. Advokaten M.N. förordnades till likvidator. Bolaget hade under 2003 fört över nästan alla sina tillgångar, drygt 59 miljoner kr placerade i en fond hos JP Morgan, till moderbolaget i USA och därigenom fått en fordran på moderbolaget på samma belopp. Utöver detta fanns banktillgodohavande på mindre än 1 000 000 kr. Ansökan om kallelse på okända borgenärer skedde den 5 maj 2003. Kallelse utfärdades av Bolagsverket den 15 maj 2003. Vid kallelsetidens utgång den 15 november 2003 hade inga okända borgenärer anmält sig. Ericsson anmälde sig inte som okänd borgenär. Ericsson kontaktade M.N. den 20 december 2005. M.N. upprättade slutredovisning, daterad den 29 december 2006. I redovisningen togs upp fordringen på moderbolaget.

Ericsson kontaktade återigen M.N. i e-brev daterat den 12 april 2007 och krävde betalt. Han svarade att han hade bedömt Ericsson som en okänd borgenär och att han ansåg att kravet hade prekluderats, eftersom det inte hade anmälts före kallelsetidens utgång. På bolagsstämman den 18 april 2007 lades slutredovisningen fram och godkändes. Vidare skiftades Benchmarks fordran på moderbolaget ut, var- efter Benchmark var upplöst. På stämman avsattes inte några tillgångar som motsvarade Ericssons krav.

Tvist uppstod i fråga om Ericsson var känd eller okänd borgenär och om Ericssons krav prekluderats då bolaget inte anmält sig som okänd borgenär. Nyköpings tingsrätt fann i dom att Ericssons fordran beträffande en faktura var känd men att fordringen i övrigt var prekluderad. Enligt en dom den 5 november 2010 i Svea hovrätt ansågs Ericsson vara en känd borgenär och Benchmark förpliktades att betala hela den utestående fordringen samt ränta jämte 396 235 kr i rättegångskostnader i tingsrätt och hovrätt.

Twisten gäller om M.N. som skadestånd ska ersätta Ericsson för dess fordran exklusive mervärdesskatt jämte ränta samt rättegångskostnader.

Yrkanden och inställning

Ericsson yrkar att tingsrätten förpliktar M.N. att betala 4 883 147 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på 2 028 184 kr från den 19 mars 2011 tills betalning sker.

M.N. bestrider yrkandet.

Grunder

Ericsson

M.N. kände till Ericssons krav innan skiftet skedde i Benchmark, men gjorde den felaktiga bedömningen att kravet var prekluderat. Ericssons fordringar var inte prekluderade. Eftersom det rädde tvist om skulden, skulle M.N. enligt 25 kap. 38 § andra punkten aktiebolagslagen (ABL) innan tillgångarna skiftades ha avsatt pengar till betalning av skulden. Avsättning skulle ha skett även för kostnader - t.ex. ersättning för advokatkostnader vid en domstolstvist. Fordringen på moderbolaget var inte värdelös och M.N. kunde ha behållit en del av fordringen, begärt en garanti från moderbolaget eller krävt betalning med belopp motsvarande Ericssons krav.

M.N. har uppsåtligen eller av oaktsamhet överträtt 25 kap. 38 § ABL och ska därför enligt 29 kap. 1 § samma lag ersätta Ericsson den skada som har uppkommit genom att Ericsson saknar möjlighet att få betalt av Benchmark. Skadan uppkom den 18 april 2007 genom underlåtenhet att avsätta pengar. Frågan om preklusion har relevans endast i tvisten mellan Ericsson och Benchmark, och den tvisten har avgjorts genom hovrättens dom.

Skadan uppgår till Ericssons krav på 2 028 184 kr (fordringen uppgick till 2 535 232 kr inklusive mervärdesskatt) samt Ericssons rättegångskostnader i målet mot Benchmark på 396 235 kr. Eftersom skyldigheten att sätta av tillgångar även omfattar den ränta som Ericssons fordringar löper med, innefattar Ericssons krav på ersättning för skada också den ränta som M.N. borde ha säkerställt genom avsättning. Detta belopp uppgår till 2 458 728 kr och är framräknat till den 19 mars 2011, då M.N. delgavs stämningensansökan. Därefter ska ränta löpa enligt 6 § räntelagen, vilket följer av 4 § fjärde stycket räntelagen.

Några skäl till jämkning av skadeståndsskyldigheten föreligger inte. M.N. hade kunnat ha en försäkring som täckte hela det yrkade beloppet.

M.N.

Han är ansvarig som likvidator i Benchmark och tog den 20 december 2005 emot kravet från Ericsson. Han gick igenom Benchmarks bokföring för att leta efter spår av fordringen, som tidigare styrelse inte kände till, men hittade där inga spår av fordringen. Han bedömde därför fordringen som ett okänt krav. Vid tidpunkten för skiftets verkställande var Ericssons fordran prekluderad, och skulden var därför inte tvistig. I vart fall var det inte vårdslöst att göra denna bedömning och inte avsätta pengar. Preklusionsfrågan har behandlats domskälsvis av hovrätten, men detta är inte bindande för M.N.

Även om skulden skulle ha varit känd och tvistig, har han inte haft möjlighet att avsätta pengar enligt 25 kap. 38 § ABL. Samtliga likvida tillgångar var fränhända bolaget innan han fick kännedom om Ericssons anspråk i december 2005. Han har i vart fall inte varit skyldig att avsätta pengar för kostnader och ränta.

Ericsson har inte drabbats av någon slutlig skada på grund av att han inte avsatte några pengar. Ericssons ekonomiska ställning förändrades inte genom hans agerande eller underlåtenhet och omöjliggjorde inte heller för Ericsson att få betalt av Benchmark. Detta kunde ha skett genom att Ericsson satt likvidationsbolaget i konkurs.

Om skadeståndsskyldighet föreligger, ska denna jämkas. Andra befattningshavare i Benchmark har i större mån än han förorsakat Ericsson denna skada. Vidare är hans ansvarsförsäkring begränsad till 3 000 000 kr. Ericsson är ett stort bolag, medan hans ekonomi är begränsad.

Angivna kapitalbelopp som Ericsson grundat sin talan på vitsordas. Ericssons anspråk på dröjsmålsränta för tiden före delgivning av stämningensansökan utgör inte skadestånd.

Bevisning

Parterna har lagt fram olika dokument. Förhör har ägt rum med M.N., M.P., tidigare biträdande jurist hos M.N:s advokatbyrå, samt C.H., tidigare ekonomichef hos Benchmark.

Domskäl

För en fullständig prövning av denna tvist ska tingsrätten pröva 1) om M.N. borde ha avsatt pengar för Ericssons krav inklusive kostnader och ränta vid skiftet. Om svaret är nej, ska Ericssons talan ogillas. Om svaret är ja, ska tingsrätten pröva 2) om det var vårdslöst av M.N. att inte avsätta pengar. Om svaret är nej, ska Ericssons talan ogillas. Om svaret är ja, ska tingsrätten pröva 3) om Ericsson lidit någon skada på grund av M.N:s vårdslöshet. Om svaret är nej, ska Ericssons talan ogillas. Om svaret är ja, ska tingsrätten pröva 4) om Ericsson är berättigad till ersättning också för skada motsvarande upplupen ränta för tiden fram till delgivning av stämningsansökan. Tingsrätten väljer emellertid att gå direkt till fråga 2.

Var det vårdslöst av M.N. att inte avsätta pengar?

En likvidator träder enligt 25 kap. 30 § ABL i styrelsens och verkställande direktörens ställe. Bestämmelserna om styrelse och verkställande direktör i ABL gäller därför även likvidatorn. Enligt 29 kap. 1 § ABL är styrelseledamot och verkställande direktör som av oaktsamhet skadar bolaget skyldig att ersätta skadan. Detsamma gäller alltså en likvidator.

M.N. hade som likvidator enligt 25 kap. 34 § ABL möjlighet att ansöka om kallelse på okända borgenärer. Han utnyttjade denna möjlighet. Enligt 6 § lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer förlorar en borgenär som inte anmäler sin fordran inom den föreskrivna tiden rätten att kräva ut fordringen, om han inte visar att gäldenären har känt till den före anmälningstidens utgång.

En likvidator ska enligt 25 kap. 38 § ABL betala alla kända fordringar och sedan skifta tillgångarna. Om det råder tvist om en skuld, ska pengar sättas av till betalning av skulden och återstoden skiftas. M.N. har som likvidator gjort den bedömningen att Benchmark inte har känt till fordringen före anmälningstidens utgång, vilket var den 15 november 2003. Han har därför inte satt av några pengar.

Ericsson har gjort gällande att denna bedömning var felaktig och dessutom vårdslös. Till stöd för detta har Ericsson åberopat bl.a. att dess fordran i en senare rättegång mellan Ericsson och Benchmark befunnits känd. Ericssons krav framgick av fem fakturor, nämligen 258 130 kr som förföll till betalning den 15 oktober 1997, 373 518 kr som förföll till betalning den 5 juli 2000, 723 614 kr som förföll till betalning den 13 september 2000, 790 471 kr som förföll till betalning den 29 september 2000 och 389 499 kr som förföll till betalning den 14 oktober 2000. Nyköpings tingsrätt fann i dom den 20 november 2009 att den fordran som framgick av fakturan från år 1997 skulle anses som känd, medan övriga krav var prekluderade. Svea hovrätt fann i dom den 5 november 2011 att samtliga Ericssons krav skulle anses som kända, varför Benchmark förpliktades att betala hela kravet till Ericsson. I korthet utgick hovrätten från HD:s minoritets bedömning i rättsfallet NJA 1963 s. 184, dvs. att en leverantörsskuld som finns bokförd eller på annat sätt antecknad i bolagets räkenskaper normalt sett måste anses vara känd av bolaget även om den inte har tagits upp i förteckningen över bolagets kända borgenärer. Beträffande fakturan från 1997 gjorde hovrätten samma bedömning som tingsrätten; enligt tingsrätten fanns den fakturan nämnd i ett kontoutdrag från Benchmark. I övrigt fann hovrätten att Benchmark varit skyldigt att bokföra fakturor och det framstod som närmast stötande att låta en gäldenär i preklusionshänseende dra fördel av att denne inte levt upp till sin bokföringsskyldighet, varför en fordran bör anses vara känd för en bokföringspliktig juridisk person då denne fått del av fakturan eller motsvarande handling och bokföringsskyldighet uppkommit. Efter vittnesbevisning, främst anställda vid Ericsson, fann hovrätten därefter att fakturorna hade skickats till Benchmark, att kontoutdrag skickats till Benchmark varje månad, att Ericssons Credit Manager i Storbritannien försökt driva in fordringarna, att kontakt etablerats med ett skotskt systerbolag till Benchmark, att det rätt stor oordning i Benchmarks räkenskaper under början av 2000-talet, att de eftersökningar som gjorts inte föreföll ha varit uttömmande och att ett skotskt systerbolag fick anses ha företrätt Benchmark i förhållande till Ericsson. Fakturorna hade därför enligt hovrätten kommit Benchmark tillhanda på en anvisad adress hos det skotska bolaget före det att kallelse på Benchmarks okända borgenärer inleddes. Ericssons fordran ansågs därför i sin helhet som känd.

Tingsrätten konstaterar att hovrätten för bifall till Ericssons talan behövt göra dels en rättslig analys av vad som krävdes för att en fordran skulle anses som känd, dels en värdering av flera vittnesförhör. Rättsfrågan huruvida en bokförd faktura ska anses som känd har inte uttryckligen avgjorts genom rättsfallet NJA 1963 s. 184. HD:s majoritet ansåg att eftersom fordringen var känd av den styrelse som förvaltade bolagets tillgångar när bolaget trädde i likvidation, så var fordringen inte prekluderad. Två justitieråd ansåg att detta inte var tillräckligt för att hindra preklusion. Minoriteten behandlade därför frågan om fordringen var upptagen i bolagets handelsböcker, omnämnd i dess redovisningshandlingar eller om fordringen varit föremål för åtgärd eller uppmärksamhet av någon som var anställd hos bolaget eller som hade biträtt vid likvidationen. Eftersom så inte var fallet, menade minoriteten att fordringen var prekluderad.

Att hovrätten fäste betydelse vid bolagets bokföring är något som inte följer av vad HD:s majoritet uttalade. När hovrätten sedan gick vidare och ansåg att redan mottagande av en faktura skulle medföra att fordringen ansågs känd, är detta en bedömning som går längre än HD:s avgörande år 1963. Beträffande metodansvaret avseende rättsfrågor ansåg tingsrätten i den av HD i rättsfallet NJA 1957 s. 621 fastställda domen att en praktiserande jurist var skadeståndsskyldig eftersom en viss rättsfråga var klarlagd i ett bland jurister känt verk, även om svaret inte kunde utläsas i den vanliga lagboken. Rättsfallet visar att det finns ett utrymme för felbedömningar i besvärliga juridiska frågor utan att detta kan anses som vårdslöst. Tingsrätten återkommer till betydelsen av detta.

I förevarande fall har det krävts ytterligare utredningar av M.N. för att komma fram till samma slut som hovrätten. Det kan därvid konstateras att Ericsson inte före bolagsstämman den 18 april 2007 lämnade några mer uppgifter till M.N. angående fordringarna. M.N. har uppgett att han frågade bolagets ekonomichef C.H., och denne har i tingsrätten uppgett att det 1998 eller 1999 inte fanns några utestående fordringar från Ericsson i Benchmark. Inte heller kunde några spår hittas i bolagets bokföring. Benchmarks räkenskaper har under början av 2000-talet varit i stor oordning enligt hovrättens dom, men någon annan bevisning till stöd för detta har inte lagts fram i tingsrätten. Tvärtom har C.H. uppgett att det rådde god ordning när han slutade och verksamheten upphörde under hösten 2000. Däremot är klarlagt att Benchmarks årsredovisningar för åren 2000–2003 var försenade och ingavs till Bolagsverket först i december 2004, varvid samtliga revisionsberättelser var ore.

Enligt tingsrättens mening kan det inte ställas krav på en likvidator att denne ska vidta alltför långtgående utredningar för att bestämma huruvida en fordran är känd eller inte, om inte särskilda skäl visar att det krävs. De åtgärder som Ericsson vidtagit i den följande rättegången kan därför inte anses ingå i en likvidators normala utredningsskyldighet. Vad som framkommit om Benchmarks bokföring, årsredovisningar och om M.P:s kontakter med det skotska bolaget angående restitution av mervärdesskatt, har inte medfört att M.N. haft skyldighet att vidta längre gående utredning än han har företagit. Även om M.N. skulle ha kommit fram till att fakturorna hade sänts till det skotska bolaget, och att detta bolag dessutom företrädde Benchmark gentemot Ericsson, har den rättsfråga som M.N. därefter har haft att bedöma varit komplicerad. Av dessa skäl anser tingsrätten att han inte förfarit vårdslöst när han bedömt Ericssons fordran som i sin helhet okänd.

Redan härav följer att M.N. inte är skadeståndsskyldig. Tingsrätten avstår därför från att pröva huruvida han skulle ha avsatt pengar och de angivna skadeståndsrättsliga frågorna.

Domslut

Tingsrätten lämnar Ericsson AB:s talan utan bifall.

Svea hovrätt

Ericsson AB överklagade i Svea hovrätt och yrkade bifall till sin talan vid tingsrätten.

M.N. motsatte sig att tingsrättens dom ändrades.

Hovrätten (hovrättslagmannen Göran Karlstedt, hovrättsrådet Ulrika Ihrfelt samt tf. hovrättsassessorerna Lina Nestor och Johanna van Rooij, referent) anförde följande i dom den 18 november 2014.

Hovrättens domskäl

Vad som framkommit i hovrätten ger inte anledning att gå ifrån tingsrättens bedömning. Tingsrättens dom ska därför inte ändras.

Hovrättens domslut

Hovrätten fastställer tingsrättens dom.

Högsta domstolen

Ericsson AB överklagade och yrkade att HD skulle bifalla bolagets yrkande om skadestånd om 4 883 147 kr jämte ränta.

M.N. motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

HD meddelade prövningstillstånd i frågan om M.N:s beslut att skifta bolagets tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av bolagets påstådda skuld till Ericsson AB innebar en överträdelse av bestämmelsen i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och i så fall om detta handlande var oaktsamt. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt förklarades vilande.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Martin Prosell, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom.

Domskäl

Bakgrund

1. Benchmark Electronics Aktiebolag (Benchmark) ägdes helt av sitt amerikanska moderbolag. Vid en bolagsstämma den 14 april 2003 beslutades att Benchmark skulle försättas i likvidation. Två veckor senare förordnades den dåvarande advokaten M.N. till likvidator. Benchmarks verksamhet hade i realiteten upphört under år 2000 då dess inkräm hade sålts till ett annat bolag.
2. M.N. inledde under maj månad 2003 ett förfarande om kallelse på okända borgenärer (proklamaförfarande). Inga borgenärer hörde av sig innan anmälningstiden gick ut i november samma år. I slutet av 2003 fördes enligt bokföringen den klart övervägande delen av Benchmarks tillgångar, omkring 59 miljoner kr i fonder, över till moderbolaget. Till följd av detta fick i stället Benchmark i likvidation en motfordran på moderbolaget med samma belopp. Därutöver fanns det i Benchmark ett banktillgodohavande på, i detta sammanhang, en mindre summa pengar.
3. Under december 2005 kontaktades M.N. av företrädare för Ericsson AB (Ericsson) som påstod att Benchmark inte hade betalat fem fakturor utställda till bolaget. Fakturorna avsåg levererade varor och utförda tjänster av Ericsson under åren 1997 och början av 2000. Det sammanlagda kravet uppgick till ca 2,5 miljoner kr. Kort tid efter parternas kontakt översändes de fem fakturorna med vissa tillhörande handlingar till M.N. Under tiden därefter hade Ericsson, med anledning av fordringarna, viss kontakt med M.N. eller hans biträde.
4. M.N. gjorde, med hjälp av biträdet, vissa undersökningar av om de påstådda skuldförbindelserna med Ericsson var riktiga. Spår av fordringarna kunde inte hittas i bolagets bokföring och inte heller den tidigare ekonomichefen sade sig känna till att det fanns några kvarstående skulder till Ericsson.
5. Den 12 april 2007 kontaktades M.N. per mail av Ericssons chefsjurist. Efter viss mailväxling dem emellan gav M.N. besked till Ericsson att han vid tidpunkten för upprättandet av slutredovisningen, den 29 december 2006, gjort bedömningen att fordringarna var att anse som prekluderade. Av mailväxlingen i april 2007 framgick att han fortfarande stod fast vid sitt ställningstagande som gjorts i samband med upprättandet av slutredovisningen.
6. Likvidatorns slutredovisning lades fram på bolagsstämman den 18 april 2007. Av den framgår att Ericsson hade begärt betalning för sina påstådda fordringar men att M.N. gjort bedömningen att kravet var prekluderat. Några pengar som skulle täcka Ericssons fordringar sattes därför inte av innan skiftet.

Revisorn lämnade sitt godkännande över slutredovisningen och föreslog för stämman att ansvarsfrihet skulle beviljas för M.N. M.N. beviljades ansvarsfrihet och efter att slutredovisningen lagts fram för stämman var bolaget att anse som upplöst.

Den första processen

7. Senare under år 2007 väckte Ericsson en talan i allmän domstol och krävde betalt för sina fordringar. Det upplösta bolaget återuppväcktes och stod som svarande i tvisten. I Ericssons talan ingick påståendet om att gäldenären känt till fordringarna, vilket skulle innebära att de inte var att anse som prekluderade. Hovrättens dom meddelades under år 2010 och innebar att Ericsson fick rätt. Hovrätten ansåg att gäldenären hade känt till samtliga fem fordringar och Benchmark i likvidation förpliktades att betala omkring 2,5 miljoner kr jämte viss ränta och rättegångskostnader till Ericsson. Ericsson har ännu inte fått betalt för det utdömda beloppet.

Den nu aktuella processen

8. Ericsson inledde efter den första processen en skadeståndstalan mot M.N. som nu är föremål för prövning här. Både tingsrätten och hovrätten har ogillat käromålet redan av det skälet att M.N. inte kan anses ha agerat oaktsamt när han bedömde att fordringarna var prekluderade.

9. HD har meddelat partiellt prövningstillstånd i frågan om M.N:s beslut att skifta bolagets tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av bolagets påstådda skuld till Ericsson AB innebär en överträdelse av bestämmelsen i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och i så fall om detta handlande var oaktsamt.

10. Frågor som om M.N. även var skyldig att avsätta pengar för eventuella följdskostnader, om Ericsson lidit slutlig skada till följd av M.N:s handlande, om Ericsson även är berättigad till ersättning för motsvarande upplupen ränta för tiden fram till delgivning av stämningsansökan eller om ersättningen ska jämkas är nu inte föremål för prövning i HD.

11. Grunden för Ericssons talan i de dispenserade frågorna är att uppfatta på samma sätt i HD såsom de har framförts vid underrätterna. Sammanfattningsvis menar Ericsson att det förhållande som grundar överträdelsen mot aktiebolagslagen och M.N:s oaktsamhet är M.N:s felbedömning att det inte förelåg en tvist i den mening som avses i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen. På grund av felbedömningen avsatte M.N. aldrig några pengar som motsvarade Ericssons krav innan skiftet. Ericsson har inte påstått att den skadeståndsgrundande överträdelsen av aktiebolagslagen var M.N:s felaktiga bedömning av om fordringarna var prekluderade. Tvärtom har Ericsson påtalat att den frågan var svårbedömd och oaktsamhet i den delen har inte lagts M.N. till last.

12. M.N. har bestridit både att det begåtts ett brott mot aktiebolagslagen och att han varit oaktsam.

Rättslig reglering

13. Likvidatorn ska enligt 25 kap. 34 § aktiebolagslagen snarast efter det att han eller hon har tillträtt ansöka om kallelse på bolagets okända borgenärer enligt lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer. Till ansökningsen ska fogas en förteckning över gäldenärens kända borgenärer och såvitt möjligt ange deras adress (se 4 § andra stycket kallelselagen). Kallelse på okända borgenärer utgör bl.a. ett led i likvidationsförfarandet avseende aktiebolag och kallelsen ska kungöras med föreläggande för okända borgenärer att anmäla sina fordringar inom viss tid. Bestämmelsen i aktiebolagslagen, om att likvidatorn ska ansöka om kallelse på okända borgenärer, har funnits under lång tid och för detta mål innebär förhållandet att den äldre aktiebolagslagen gällde när kallelseförfarandet inleddes i sak inga skillnader jämfört mot nu gällande lagstiftning.

14. I 6 § kallelselagen föreskrivs att en borgenär som inte är upptagen i förteckningen över kända borgenärer och som inte anmäler sin fordran i tid förlorar rätten att kräva ut sin fordran (preklusion), om borgenären inte visar att gäldenären har känt till den före anmälningstidens utgång.

15. Enligt 25 kap. 38 § aktiebolagslagen ska återstående tillgångar skiftas när anmälningstiden för okända borgenärer har löpt ut och bolagets kända skulder har betalats. Om det råder tvist om en skuld ska likvidatorn sätta av pengar till betalningen av skulden.

16. Bestämmelserna om styrelse och styrelseledamöter i aktiebolagslagen gäller, med vissa undantag, även för en likvidator (25 kap. 30 § aktiebolagslagen). Enligt 29 kap. 1 § första stycket aktiebolagslagen kan en likvidator bli skyldig att ersätta en skada om den orsakas uppsåtligen eller av oaktsamhet. Enligt andra meningen samma lagrum krävs när skada tillfogas en annan att överträdelse måste ha skett av aktiebolagslagen, lag om årsredovisning eller bolagsordningen.

Det kan föreligga en tvist om en skuld i lagens mening även om fordringen inte var känd för likvidatorn före anmälningstidens utgång

17. Den första frågan blir om det över huvud taget kan anses föreligga en tvist om en skuld enligt 25 kap. 38 § aktiebolagslagen om ett proklama-förfarande är genomfört och den för likvidatorn tidigare okända borgenären inte anmält fordringarna innan anmälningstiden gått ut.

18. Av 6 § i kallelse-lagen följer att en borgenär kan väcka en fordran till liv efter ett avslutat proklama-förfarande om denne visar att gäldenären känt till fordringen före anmälningstidens utgång. Av rättspraxis framgår att en fordran kan vara att anse som känd för gäldenären om bolagets tidigare styrelse har haft kännedom om en fordran även om likvidatorn varit omedveten om dess existens (se NJA 1963 s. 184).

19. Av det sagda får anses följa att det kan föreligga en tvist om en skuld som inte gjorts gällande inom anmälningstiden så länge det påstås att fordran var känd för gäldenären innan tiden gick ut och under förutsättning att likvidatorn har uppmärksammats på kravet innan skiftet. Vad som krävs för att en gäldenär får anses ha känt till fordran innan anmälningstiden får med beaktande av det gällande rättsläget avgöras från fall till fall. Den frågan kan vara svårbedömd. I den första processen mellan Ericsson och Benchmark i likvidation ansåg hovrätten att samtliga fem fordringar varit kända för gäldenären före anmälningstidens utgång (se punkten 7). Hovrättens dom vann laga kraft innan nu aktuell rättstvist inleddes.

Det krävs normalt inte att en talan har väckts vid domstol för att en tvist i den mening som avses i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen ska anses föreligga

20. Bestämmelsen i nuvarande 25 kap. 38 § aktiebolagslagen har i princip kvarstått oförändrad sedan 1910 års aktiebolagslag. Vissa språkliga justeringar av bestämmelsen har gjorts under årens lopp men lagstiftaren har i vart fall inte uttryckligen velat ge bestämmelsen någon annan innebörd än den ursprungliga (jfr bl.a. prop. 2000/01:150 s. 112).

21. Av 1910 års lydelse i denna del framgick att om någon del av gälden var tvistig skulle erforderliga medel innehållas och återstoden skiftas. I förarbetena antydde inte att det krävdes att en rättstvist vid domstol hade anhängiggjorts för att en tvist skulle anses föreligga (jfr prop. 1910:54 s. 118 ff., 134 f. och 143). Det framgår även av samma förarbeten att bestämmelsen delvis kom till för att skydda borgenärernas intressen (se prop. 1910:54 s. 119). Detta bör ses mot bakgrunden av att det förutsätts att alla kända skulder har betalats innan ett skifte av samtliga tillgångar kan ske.

22. Att en tvist vid domstol måste ha inletts för att det ska anses föreligga en tvist skulle också i det nu aktuella fallet kunna få orimliga konsekvenser. Ericsson fick inte förrän den 12 april 2007 definitivt besked från likvidatorn att denne inte hade för avsikt att avsätta pengar motsvarande Ericssons krav. En sådan strikt tolkning hade i detta fall inneburit att Ericsson hade varit tvungen att väcka talan vid domstol inom mycket kort tid därefter. Efter att slutredovisningen lades fram för bolagsstämman den 18 april 2007 var bolaget att anse som upplöst.

23. Sammanfattningsvis innebär detta att det kan föreligga en tvist enligt det aktuella lagrummet även om en talan ännu inte väckts vid domstol.

M.N. har överträtt bestämmelsen i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen

24. I doktrin har behandlats hur en likvidator bör gå till väga om nya borgenärer ger sig till känna efter att tiden för kallelse på okända borgenärer gått till ända men innan skifte har upprättats. Det rekommenderas att likvidatorn bör undersöka om skulderna är kända för bolaget. Hur omfattande en sådan undersökning bör göras får avgöras från fall till fall, men samtliga styrelseledamöter i den avgående styrelsen bör tillfrågas. Om samtliga ledamöter intygar att skulden är helt okänd bör likvidatorn informera borge-

nären om detta och ge denne en viss tid på sig att inkomma med en stämningsansökan där han framställer sina krav. Inkommer sådan stämning måste likvidatorn antingen avvakta utgången av målet eller avsätta nödvändiga medel innan skifte upprättas. (Se Leif Malmberg, Likvidation av aktiebolag - En kommentar till 25 kap. aktiebolagslagen, 2014 s. 352.)

25. De nyssnämnda anvisningarna för hur en likvidator bör gå till väga har goda skäl för sig. Särskilt med beaktande av att lagen förutsätter att alla kända skulder har betalats innan skifte sker och att nu gällande rättspraxis innebär att det inte endast är likvidatorns vetskap om en fordran som är av betydelse för bedömningen av om en gäldenär ska anses ha känt till fordran innan anmälningstiden gick ut (se punkterna 18 och 19).

26. I nu aktuellt fall kontaktades M.N. av Ericsson, som först några dagar innan slutredovisningen lades fram på bolagsstämman fick besked om att M.N. inte skulle avsätta några pengar motsvarande Ericssons krav. M.N. gav inte Ericsson någon tid på sig att väcka talan vid domstol, även om han flera månader innan bolagsstämman den 18 april 2007 slutligen bestämt sig i frågan. Både vid tidpunkten för upprättande av slutredovisningen i december 2006 och när slutredovisningen lades fram för bolagsstämman den 18 april 2007 fanns således kvarstående tvistiga skulder. M.N. var under dessa förhållanden skyldig att avsätta pengar innan skiftet eller avvakta tvisten. Han valde att genomföra skiftet och avsatte inte några pengar för Ericssons krav. Agerandet har inneburit en överträdelse av 25 kap. 38 § aktiebolagslagen.

Har M.N. varit oaktsam?

27. En likvidator träder vid likvidationsbeslutet in i styrelsens ställe. Normalt bör därför samma aktsamhetsstandard kunna läggas på en likvidator som på en styrelse. Ofta bör oaktsamhetsbedömningen vid överträdelse av aktiebolagslagen utgå från den norm som föreskrivs i lagen och av andra rättskällor som förklarar dess innebörd. Bedömningen ska emellertid alltid göras individuellt. (Jfr bl.a. Sten Andersson m.fl., Aktiebolagslagen - En kommentar, 1 januari 2014, t.o.m. supplement 9, 29 kap. 1 §, Zeteo, Torsten Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 5 uppl. 2015, s. 258 ff. och 413, och Erik Nerep & Per Samuelsson, Aktiebolagslagen kapitel 23-32 - En lagkommentar, 2 uppl. 2009, s. 303 f. och 399.)

28. M.N. verkade förutom i sin egenskap av likvidator vid den aktuella tidpunkten även som praktiserande advokat. Vid en analys av gällande rättskällor hade han i vart fall kunnat komma till slutsatsen att det var osäkert om det förelåg en tvist i den betydelse som avses i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen.

29. M.N. tillämpade emellertid inte den försiktighetsprincip som redogjorts för under punkten 24 eller agerade aktsamt på något annat sätt. Det var Ericsson som fick ta kontakt med M.N. som sent under likvidationen gav slutligt besked om att han inte skulle avsätta några pengar. M.N. har även gjort gällande att han inte hade någon möjlighet att avsätta pengar eftersom alla pengar redan var fränhända bolaget. Denna invändning får främst anses ha bäring på oaktsamhetsbedömningen. Det finns inget i målet som tyder på att M.N. försökte realisera de tillgångar som fanns i bolaget. I likvidationens slutskede tycks i stället M.N. helt ha förlitat sig på att alla kända skulder redan var betalda. Sammantaget får M.N:s handlande bedömas som oaktsamt.

Slutsatser

30. HD har kommit till fram till att M.N:s beslut att inte avsätta pengar för den påstådda skulden innan skiftet innebar en överträdelse av 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och att detta handlande var oaktsamt.

Målets fortsatta handläggning

31. Vid den angivna bedömningen ska prövningstillstånd meddelas rörande målet i övrigt. Hovrättens dom ska undanröjas och målet återförvisas dit för fortsatt handläggning.

Domslut

HD förklarar att M.N:s beslut att skifta bolagets tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av bolagets påstådda skuld till Ericsson AB innebar en överträdelse av bestämmelsen i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och att handlandet var oaktsamt.

HD meddelar prövningstillstånd i målets övriga delar.

HD undanröjer hovrättens dom samt återförvisar målet till hovrätten för fortsatt handläggning. HD (justitieråden Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff, referent, Johnny Herre, Dag Mattsson och Stefan Johansson) meddelade den 17 juni 2016 följande dom.

Domskäl

1. Bolagsverket utsåg i april 2003 advokaten M.N. som likvidator i Benchmark Electronics Aktiebolag, som frivilligt hade trätt i likvidation. Ett par veckor senare ansökte M.N. om kallelse på bolagets okända borgenärer. När anmälningstiden gick ut i november 2003 hade ingen okänd borgenär anmält någon fordran. Slutredovisningen lades fram på bolagsstämma den 18 april 2007 och Benchmark var därmed upplöst.

2. Under december 2005 kontaktades M.N. och hans biträdande jurist av en företrädare för Ericsson, som gjorde gällande att Benchmark inte hade betalat fem fakturor utställda på bolaget avseende leverans av varor och utförda tjänster. M.N. fick kopior av fakturorna. En faktura var daterad år 1997 och de övriga år 2000. De sammantagna fakturabeloppen uppgick till drygt 2,5 miljoner kr.

3. I anslutning till kontakterna med företrädare för Ericsson efterfrågade M.N. fakturorna och spår av dessa hos det företag som förvarade Benchmarks räkenskapsinformation och annan dokumentation. Fakturan utställd år 1997 visade sig finnas med på en sammanställning över mellanhavanden med Ericsson med en anteckning om att den ”enligt oss” var betald. Av övriga fakturor hittades inga spår. M.N. hörde sig också för med en kontaktperson för bolagets skotska systerbolag och med bolagets tidigare ekonomichef om de hade någon vetskap om några obetalda fakturor från Ericsson. Systerbolaget hade ombesörjt Benchmarks redovisning efter det att Benchmark under år 2000 hade överlåtit sin rörelse och ekonomichefen samma år hade slutat. Någon sådan kunskap sade sig dessa inte ha om några obetalda fakturor från Ericsson.

4. Av likvidatorns slutredovisning den 29 december 2006 framgick det att en föregiven borgenär hade rest krav efter kallelsetidens utgång. Likvidatorn hade emellertid enligt redovisningen bedömt att borgenären hade förlorat rätten att göra gällande någon fordran, eftersom anmälan inte hade gjorts i tid. Bolagets tillgångar bestod i huvudsak av en fordran på moderbolaget om drygt 59 miljoner kr. Någon redogörelse för skiftet lämnades inte i förvaltningsberättelsen, men enligt revisionsberättelsen innefattade slutredovisningen skifte per slutredovisningsdagen.

5. M.N. kontaktades via e-post av en bolagsjurist vid Ericsson knappt en vecka före den bolagsstämma i april 2007 som innebar att bolaget upplöstes. I meddelandet angav han att M.N:s biträdande jurist, trots upprepade påstötningar alltsedan december 2005 och senast under senhösten 2006, ännu inte hade lämnat besked om likvidatorns ställningstagande till bolagets krav. Bolagsjuristen skrev att det var rimligt att likvidatorn nu angav ett motiverat ställningstagande till kravet och påpekade att det inte var ett krav från en okänd borgenär. M.N. svarade omgående med en redogörelse för det ställningstagande han hade gjort i sin slutredovisning och tillade att Ericsson var okänd som borgenär när kallelsen utfärdades eftersom någon skuld inte återfunnits i bolagets räkenskaper. Bolagsjuristen skickade ytterligare två e-postmeddelanden till M.N. I det sista, som var daterat dagen före bolagsstämman, framfördes att M.N. inom kort skulle kontaktas av advokat som hade anlitats i ärendet.

Frågorna i HD m.m.

6. HD har meddelat prövningstillstånd i frågan om M.N:s beslut att skifta bolagets tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av bolagets påstådda skuld till Ericsson innebär en överträdelse av 25 kap. 38 § aktiebolagslagen (2005:551) och i så fall om detta handlande var oaktsamt.

7. Sammanfattningsvis är det Ericssons inställning att det förhållande som grundar överträdelsen av 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och M.N:s oaktsamhet är M.N:s felbedömning att det inte förelåg en tvist i den mening som avses i paragrafen. På grund av felbedömningen avsatte M.N. före skiftet inte några pengar som motsvarade Ericssons krav. Ericsson har inte påstått att den skadeståndsgrundande överträdelsen av aktiebolagslagen var att M.N. felaktigt bedömt att fordringarna var prekluderade. Tvärtom har Ericsson angett att den frågan var svårbedömd och oaktsamhet i den delen har inte lagts M.N. till last.

Något om en likvidators uppgifter och skadeståndsansvar

8. Likvidatorn ska snarast efter det att han eller hon har tillträtt ansöka om kallelse på bolagets okända borgenärer (25 kap. 34 § aktiebolagslagen). Till ansökningsen ska fogas en förteckning över gäldenärens kända borgenärer. En borgenär som inte är upptagen i förteckningen över kända borgenärer och som inte anmäler sin fordran inom föreskriven tid förlorar rätten att kräva ut sin fordran (preklusion), om borgenären inte visar att gäldenären har känt till den före anmälningstidens utgång. (Se 4 § andra stycket och 6 § lagen, 1981:131, om kallelse på okända borgenärer.)

9. Likvidatorn ska så snart det kan ske förvandla bolagets tillgångar till pengar i den utsträckning det behövs för likvidationen samt betala bolagets skulder. Återstående tillgångar ska skiftas när anmälningstiden för okända borgenärer har löpt ut och bolagets kända skulder har betalats. Om det råder tvist om en skuld eller en sådan inte har förfallit till betalning eller om en skuld av annan orsak inte kan betalas, ska likvidatorn sätta av pengar till betalning av skulden och resterande tillgångar skiftas. (Se 25 kap. 35 och 38 §§ aktiebolagslagen.)

10. Av 29 kap. 1 § och 25 kap. 30 § aktiebolagslagen följer att en likvidator ska ersätta skada som han vid fullgörandet av sitt uppdrag genom överträdelse av aktiebolagslagen uppsåtligen eller av oaktsamhet tillfogar en aktieägare eller någon annan. Att även ”annan” anges vara omfattad är ett klarläggande av att ren förmögenhetsskada vid överträdelse av aktiebolagslagen kan ersättas också i ett utomobligatoriskt förhållande. Bestämmelsen ger ingen närmare ledning beträffande vad som krävs för att ett sådant skadeståndsansvar ska föreligga. Vägledning får i stället hämtas i den överträdde normens skyddsändamål. Skyddsändamålet styr förutsättningarna för ansvar och vilka som tillhör den skyddade kretsen. (Se NJA 2014 s. 272 p. 18 med hänvisningar.)

11. Regleringen i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen ger alltså likvidatorn en möjlighet att skifta tillgångar fastän det råder tvist om en skuld. Ett sådant skifte förutsätter dock att tillräckliga medel för betalning av skulden först har avsatts. Lagen ger uttryck för en avvägning mellan aktieägarnas avvecklingsintresse och borgenärsintresset. Den skyddar en borgenär med en tvistig fordran från att bolagets möjlighet att betala skulden försämrats genom att samtliga tillgångar skiftas. Det kan noteras att en borgenär med en tvistig fordran mot bolaget inte kan, till skillnad från en aktieägare, klandra skiftet (jfr 39 §).

Likvidators skyldighet att avsätta pengar för tvistiga skulder

12. En borgenär som inte har upptagits i förteckningen över kända borgenärer och som inte har anmält sin fordran innan anmälningstiden löpte ut, kan efter anmälningstidens utgång men före skiftet göra gällande att fordran ändå var känd av bolaget före kallelsetidens utgång (jfr NJA 1963 s. 184). Om borgenären kan visa att så var fallet, är fordran inte prekluderad.

13. Med uttrycket kända skulder i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen avses alltså inte enbart sådana skulder till borgenärer som var förtecknade i begäran om kallelse på okända borgenärer eller sådana som blev kända före kallelsetidens utgång genom en anmälan. En skuld anses känd också då en borgenär visar att bolaget kände till skulden före anmälningstidens utgång, trots att borgenären inte var förtecknad och fordran inte heller anmälts.

14. Om en skuld är tvistig vid tiden för skiftet, omfattas den av likvidatorns skyldighet enligt 25 kap. 38 § att sätta av pengar till betalning av den. Begreppet tvist omfattar både det fallet att tvisten rör grunden för en fordran som har gjorts gällande mot bolaget och det fallet att tvisten rör frågan huruvida fordran faktiskt var känd av bolaget innan anmälningstiden gick ut.

15. En skuld får i princip anses vara tvistig när någon påstår sig ha en fordran på bolaget och likvidatorn inte accepterar betalningsskyldighet. Innan likvidatorn fastställer aktieägarnas skifteslotter i bolagets tillgångar får likvidatorn därmed skyldig att avsätta tillräckligt med pengar för betalning av den tvistiga skulden för det fall att en domstol skulle avgöra tvisten till nackdel för bolaget eller en förlikning ingås. Skiftet innebär att aktieägarna får en rätt till bolagets tillgångar i enlighet med vad som fastställts av likvidatorn.

Likvidatorns underlåtenhet att avsätta pengar utgjorde en överträdelse av aktiebolagslagen

16. M.N. fick i december 2005 kännedom om att Ericsson ansåg sig ha ett anspråk på Benchmark avseende obetalda fakturor utställda på bolaget, trots att fordran inte hade anmälts i kallelseförfarandet. I

enlighet med sitt uppdrag som likvidator undersökte M.N. kravet men gjorde bedömningen att det inte förelåg någon betalningsskyldighet. Eftersom Ericssons fordran därmed var tvistig i den mening som avses i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen, skulle pengar ha satts av till betalning av den tvistiga skulden. Genom att inte beakta att det förelåg hinder mot att skifta bolagets samtliga tillgångar till aktieägaren har M.N. därmed överträtt den paragrafen.

Överträdelsen var oaktsam

17. M.N. har uppgett att han inte ansåg att det hade uppkommit en tvist om obetalda fakturor redan på grund av att Ericsson skickade kopior av dem i december 2005. Det var enligt honom först när Ericsson i september 2007 meddelade att bolaget avsåg att väcka talan som det uppstod en tvist.

18. Handlingsregeln i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen är tydlig och ska inte föranleda några komplicerade ställningstaganden. Den utgör i sig inget hinder mot att ett skifte fastställs och verkställs beträffande övriga återstående tillgångar. När handlingsregeln trots detta inte har följts måste överträdelsen anses ha varit oaktsam.

19. Vad M.N. i övrigt har invänt kan lämnas utan avseende eller saknar relevans för den prövning HD nu har att göra.

Slutsats

20. M.N:s beslut att skifta bolagets tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av den påstådda skulden innebär en överträdelse av 25 kap. 38 § aktiebolagslagen. Handlandet var oaktsamt. Den i prövningstillståndet ställda frågan ska alltså besvaras i enlighet med detta.

21. Vid den angivna bedömningen ska prövningstillstånd meddelas rörande målet i övrigt. Hovrättens dom ska undanröjas och målet återförvisas för fortsatt handläggning.

Domslut

HD förklarar att M.N:s beslut att skifta Benchmark Electronics Aktiebolags i likvidation tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av bolagets påstådda skuld till Ericsson AB innebär en överträdelse av bestämmelsen i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och att handlandet var oaktsamt.

HD meddelar prövningstillstånd i målets övriga delar.

HD undanröjer hovrättens dom samt återförvisar målet till hovrätten för fortsatt handläggning.
HD:s dom meddelad: den 17 juni 2016.

Mål nr: T 6069-14.

Lagrum: 25 kap. 30, 34, 35 och 38 §§ och 29 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551) samt 4 och 6 §§ lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer.

Rättsfall: NJA 1963 s. 184 och NJA 2014 s. 272.

Sökord: Likvidation; Aktiebolag; Likvidator; Skadestånd